GAZET'A TRANSILVANIEI.

Gazet'a ese de 2 ori: Mercurea si Dumineca, Fói'a, candu concedu ajutóriale. — Pretiulu: pe 1 anu 10 fl., pe ½ 5 fl. v. a. Tieri esterne 16 fl. v. s. pe unu anu séu 8 galbini mon. sunătória.

Anulu XXXII.

Se prenumera la postele c. r., si pe la DD. corespondenti. — Pentru scrie 6 cr. Tacs'a timbrala a 30 cr. de fiacare publicare.

Nr. 78. **Brasiovu 20 8 Octobre** **1869.**

MONARCHI'A AUSTRO-UNGARICA.

Transilvani'a.

In locu de articulu incepatoriu.

Inca una data **apelamu** la simtiulu de umanitate si de compatimire alu fratiloru romani, cá se grabésca cu intenderea de ajutória confratiloru loru Tofaleni, executati de ómeni si de sórte, ca-ce n'au nici unu modru altulu de a-si sustiené viéti'a sa si a copiiloru sei!

Auditi juramentulu, cu care a castigatu br. Apor pamentulu romaniloru: I. „Magy. Polgár" intre „furcsaságok" publica juramentulu acesta, care suna asia:

I. „Juru pe acea, ca in 1842 séu (!) 1843, cu ocasiunea, ad., candu mi amu latitu posesiunea tofaleana, posesiunea aflatória in man'a acusatiloru s'a datu loru spre folosire séu prin mine séu la incredintiarea mea prin vatavulu curtii mele pe lunga conditiunei otarite de a li se poté lua indereptu, pe temeiulu conventiunei cu gura ori (!) in scrisu. Asia se-mi ajute Ddieu. Br. Apor Károly."

(Intaritu de judeciulu urbariale din Terg-Muresiului). Cu acesta a castigatu procesulu. Vai de judecat'a, care depinde dela juramentulu pusu de persónele, ce ridu de elu! —

Éca si fermanulu dulaului Ladosian János catra judele de Tofalva:

„Dupace golerii din Tofalva in diu'a 1 si 2 a lunei acesteia s'au arruncatu din posesiune cu tóte ale sale, se ordinéza judelui satescu, cá tóte sculele loru aruncate afara, care se afla in drumulu tierei, in 24 de óre, socotindu de adi incolo, se le carrè de acolo, ca in casu din contra, lucrurile (portékák) ce se voru afla in drumulu tierei si nu se voru tiené de Mari'a Sa d. baronu voru trebui se se ardia. Tofalva 1869, 2 Octobre. Dulobiztos Ladosán János."

Aceste acte le inregistramu din „M. Polgár" cá documente pentru istori'a suferintieloru nóstre in secululu civilisatiunei! —

In caus'a Tofaleniloru.

Decursulu procesului Tofaleniloru cu br. Carolu Apor lu descrie d. Dr. Ratiu in „Fed.". Elu expune, ca:

Parintii, mosii si stramosii Tofaleniloru au posedutu cá coloni, cu prestatiuni urbariali, locurile intra si extravilane din comun'a Tofalu. Br. Apor inse cuprinse in 1842 o mare parte din locurile Tofaleniloru, cari fura siliti se sufere acésta fara se fi visatu, ca le va casiuna vreodata atata nedreptatire. Relatiunea Tofaleniloru mai incolo suna asia:

„Poterea si influinti'a acestui d. presiedinte a midiulocitu, la fórurile mai inalte, ca acésta causa s'a decisu inca in 1866 la tabl'a si curi'a regésca din Ungari'a, si s'a decisu cu atat'a grabire, incatu decisiunea, spre nenorocirea si perirea nóstra, preveni ordinatiiuniloru ministeriali, emise in 11 si 12 Martiu 1868 cu privire la pamentulu secuiescu.

Ne luanduse in consideratiune impregiurarea, ca membrii tablei si ai curiei regesci nu au cunocutu de locu reportele iobagesci din pamentulu secuiescu, si ignoranduse conscriptiunea din 1819 si calitatea donatiunale a comunei Tofalu, cestiunea fù conditiunata dela juramentulu, prin carele presiedintele tablei regesci avea se comprobeze asertiunea sa, ca adica elu ni-a datu in 1842 séu 1843 prin contractu posesiunile.

Baronulu nu s'a infioratu a jurá; pre candu noe nu ni s'a permisu cá se asistemu la depunerea juramentului.

Este unica in procesele urbariale acestu modu de atestare facia cu documentele mentiunate mai susu. Restituirea, remediulu juridicu, n'are locu in procesele urbariale; dreptu acea pentru noi nu existe alta cale decatu catra diet'a tierei, catra domnitoriu si catra Ddieu. Amu suplicatu in caus'a acést'a la ministeriu, amu rogatu pre imperatulu, diet'a, si acum ne adresamu prin midiulocirea fólei dtale catra justiti'a suprema care este opiniunea publica.

Ceea ce s'a intemplatu cu noi, nu este una emigratiune séu esposesionare, ci este unulu din vandalismele cele mai feroci. Optu dile trecura, de candu comisariulu tribunalului ne-au arruncatu afara din locuintiele si edificiele nóstre zidite prin noi si prin stramosii nostri; optu dile suntu de candu 300 suflete cu infanti pre bracie si cu betrani nepotintiosi suferu sub ceriulu liberu, in apropiarea unui drumu, suferu de frigu si fóme, batuti de vifore si ploie.

Ast'a inca nu e destulu, deregatori'a politica ni licitéza de dóue dile tóta averea, productele de estimpu si vitele nóstre, pentru restantie de prestatiuni.

Celu dearsu si seracitu prin esundatiuni, este fericitu facia de noi, fiinduca acel'a séu si a mantuitu ceva, prin ce se póta regetá cateva dile, séu crestinii cei buni se indura si lu ajutoresca.

Dar' prin acést'a calamitatile inca nu s'au terminatu; ca-ce fiinda espusi langa drumu, oficiulu politicu ni-a demandatu, cá in timpu de 24 de óre se parasimu si acestu locu, si se emigramu mai departe, in lume, in catro vomu ajunge cu ochii, pentru ca la din contra strentiele, ce avemu langa drumu, ni se voru arde.

Lasamu, ca asupra acestor'a se judece Ddieu si opiniunea publica.

In fine mai trebue se insemnamu, ca din conduit'a presiedintelui tablei regesci, br. Carolu Apor, observata facia cu noi, se póte lesne deduce procederea nepedepsita a dlui, exercitata in atatia ani, in intréga tiér'a facia cu seracimea.

Muresiu-Osiorheiu 10 Oct. 1869.

Zacharia Moldovanu. Ioane Tataru, Ioane Simonu, Ioane Moldovanu si consocii loru, prin advocatulu loru:

Dr. Ioane Ratiu.

Doi sateni suntu dusi de trei septemane la Imperatulu cu una petitiune. Nu scimu nemic'a de ei.

Tofalenii, déca voru fi alungati si din drumulu tierei, suntu resoluti a se asiedá in cemeteriu, pre tierin'a mosiloru si stramosiloru sei. Cemeteriulu, parochulu si beseric'a nu suntu executate, dar' singuru acestea au scapatu de crudimea lui Apor, carele o capulu justitiei (!) in Transilvani'a!!

Rodulu anului presentu cam 4500 mertie de bucate se licitéza. Fara o bucatura de pane, fara casa intr'unu timpu asia dicundu de érna — pentru ca inghiacia ap'a, — sub ceriulu liberu, ce voru face acesti nefericiti? déca nu se voru grabí crestinii cei buni a alergá cu ajutórie! Unde se emigreze 300 suflete in capu de érna? Asemenea scandalu nu s'au mai intemplatu dóra nici una data. Déca au vrutu . . . so i esposesiuneze, pentru ce n'au facutu-o asta véra? pentru ce n'a facutu-o atunci candu nu erá pericliu cá 300 de suflete se péra de frigu s. c. l." —

Senatulu scolasticu din comitatulu Doboc'a si scólele confesionali.

Gherl'a 22 Septembre 1869.

(Capetu.)

Deschidiendu-se siedinti'a s'a alesu unu notariu interimale in persóna d. Vasiliu Popu, care l'a provocarea presiedintelui a datu cetire instructiunei ministeriale, stradate in 21 Maiu 1869 pentru constituirea si organisarea senatului scolasticu. Mai incolo s'au verificatu membrii senatului, cetindusse numele membriloru alesi de catra comitetulu comitatense. Spre verificarea celoru tramisi spre representarea scóleloru confesionale s'au cetitu credentionalele transpuse din partea resp. ocarmuiri eclesiastice confesionale. — Fiinduse acestea membrii au depusu juramentulu in trei limbi: maghiara, romana si germana.

Acum s'a purcesu la organisarea senatului, alegenduse prin aclamatiune — la propunerea d. presiedinte doi notari ordinari ai senatului, unulu maghiaru d. Petru Török advocatu, altulu romanu d. Vasilie Popu, pentru ducerea protocolului in dóue limbe. — Premergendu un'a disputa indelungata asupra necesitatiei acelorasi, s'au alesu si constituitu trei comisiuni de sectiune, fiacarea cate din 5 membri; dóue pentru scólele elementarie poporale din intregulu comitatu, asia catu activitatea unora se se estinda preste cerculu de susu — ér' a celeialalte preste cerculu de diosu alu comitatului Doboc'a. Pentru scólele superiori popularie s'a numitu numai un'a comisiune in ambitulu intregului comitatu. Chiamarea acestoru comisiuni de sectiune va fi: a studiá starea institutelor de educatiune poporale, si a presentá adunarei senatului planuri reformatórie si organisatórie in sfer'a instructiunei. —

La propunerea d. presiedinte s'au alesu doi „barbati de incredere" cá membrii ai senatului scolasticu, adica: profesorulu din institutulu teologicu gr. un. gherlénu Nicolae Moldovanu si Gregoriu Czecz profesoru la scólele arm. din Gherl'a.

In urma s'a alesu un'a comisiune statatória din 14 membri pentru pregatirea unui planu in obiectulu cultivarei poporului. Astfeliu decurse adunarea cea d'antaia a senatului scolasticu din comitatulu Doboc'a.

Precum se vede din premise, statulu si-a incepatu activitatea sa in obiectulu infiintiarei si organisarei institutelor instructiunei publice; óre beseric'a gr. un. romana déca voiesce a-si asecurá caracterulu confesionale alu scóleloru poporale, facut'a pasii receruti energiosi? Organele statului, de si nu exist'a inca scóle poporale de statu sistemisate conformu legei de instructiune, si an urditu activitatea, tienendu adunari'a senateloru scolarie. — Óre ierarchi'a nóstra romana (ma ambele ierarchii R.) voru remané in nelucrare facia cu pasii energiosi ai statului? Nici decum; peutruca beseric'a nóstra, care a fostu in timpurile trecute scutulu reteginei strabune, a nationalitatiei si limbei nationale, — beseric'a nóstra, carea in seclii sortiei vitrege a crescutu fii credintiosi natiunei, cetatieni activi patriei si aperatori resoluti tronului si augustei dinastie domnitórie, — ma aparatori resoluti pana la martiriu tronului, -si cunósce misiunea sa inalta si in acést'a epoca de transitiune, si o va sci implini cu demnitate recerute de santiani'a causei. — Tocma acuma ni s'a impartasitu din partea ven. ordinariatu diecesanu gr. un. alu Gherlei cu dto. 7 Sept. 1869 Nr. 2282/1284 „Instructiunea provisoria pen-

tru sustienerea scóleloru confesionale in modu corespundietoriu legei XXXVIII dela 1868*: pre bas'a careia suntu de a se organisá scólele poporale elementarie din dieces'a gr. cat. a Gherlei, déca vomu escu fi se sustè cá atari. Oh! multe instructiuni au emanatu dela ven. ordinariate diecesane in obiectulu regularei causeloru besericesci si scolarie, si, durere, au remasu unele „litera mórta“. Durerea dureriloru! candu ar' avé si acést'a asemenea sórte! si pentruce? Pentruca i lipsesce fundamentulu solidu garantatoriu de viétí'a duravera, fundamentulu sinodalitatiei, din a caruia sorginte trebuie se-si iè originea tóte acelea normative si statute, cari au misiunea de a ocarmui un'a corporatiune morala constitutionala, cum e beseric'a nóstra. E dreptu, ca suslaudat'a instructiune e efluintí'a consvatuirei unei conferintie convocate prin ven. consistoriu gherlanu — in lun'a lui Iuliu a. c. — la carea au luatu parte afara de dd. capitularisti, protopopii ardeleni ai diecesei nóstre, ba si inteliginti'a mirénа din Gherl'a, — si ven. ordinariatu prin solicitudinea sa parintésca laudavera, cu carea conduce carma diecesei nóstre veduvite, si-a implinitu si in acestu obiectu partea misiunei sale sublime. — Inse sustienerea caracterului confesionalu alu scóleloru nóstre popularie — dela care atarna si sustienerea limbei si a nationalitatiei nóstre romane — nu i misiunea eschisiva a uneia seu alteia diecese romane, ci a intregei ierarchie romane de Alb'a Iulia. — Dóra beseric'a nóstra nu va procede si in acestu obiectu, care decide preste viitoriulu generatiuniloru urmatórie, cá si in multe altele — dupa principiulu ruinatoriu de tóte asiedieminte omenimei „divide et vinces?“ — Noi romanii gr. un. preutí si mireni, scimu, ca aremu un'a ierarchia autonóma in actiunile sale; scimu, ca capulu ierarchiei nóstre este metropolitulu Alb'a Iuliei si ca toti celalalti presantiti episcopi gr. un. romani din Austro-Ungari'a — precum si diecesele — prin santiele sale guvernate suntu in relatiune sufragana (subordinata) catra présanti'a sa metropolitulu ierarchiei nóstre; deci dupa umilit'a-mi parere individuala, trebuie se domnésca un'a solidaritate armoniósa in tóte agendele — intregei ierarchie — tienetórie de ocarmirea ei si desvoltarea vietiei ei celei spirituale. Corpulu ierarchiei trebuie se fia viu, deci membrele adica: diecesele sufragane trebuie se fia in necsu si activitate organica, cu capulu, adica archidieces'a si metropolitulu respectivu; prin urmare si in actiunea acést'a trebuie se pasésca cu pasi securi si solidi porniti din indemnulu unei deliberatiuni impreunutate; ce singuru pre calea cointielegerei sinodale se póte efectuá.

Deci fiacare romanu iubitoriu de religiuna si nationalitatea sa trebuie se dorésca: cá antaiu se se intrunésca sinódele diecesane ori diecesele sufragane, apoi sinodulu provincialu, in care se fia representate tóte diecesele sufragane prin delegatii loru, **si totuodata si mirenii se-si aléga representatiunea competitória.** Pentruca, de cumva voiesce ierarchi'a nóstra a se ocarmui pre sene, cá un'a corporatiune autonóma constitutionala, nu póte se lipsésca din cadrulu consfatuirei sinodale nici unu factoru dintre aceia, cari ei conditionéza vietí'a si existinti'a inferiórita: — cá decisiunile sinódeloru se fia efluintí'a operatiunei intregului corpu morale ierarchicu — si totuodata cá acelesi — dupa normativ'a constitutionalismului, care e tipulu besericei nóstre — se deoblege pre toti membrii besericei — nu ca aduse „de nobis sine nobis“, — e lipsa imperativa se fia representatu statulu mirénu in mesur'a proportionata.

Sinodulu prin statutele facunde ne va regulá si scóte din labirintulu neintielegerei in causele besericesci, va demarcá facundele trepteloru ierarchiale, ne va depune fundamentulu duraveru la organisarea scóleloru nóstre confesionale, numai solidaritate si anima resoluta se conduca tóta intreprinderea. —

Alimpiu Barboloviu m/p.,
v.-protop. gr. un. romanu.

Din comit. **Solnocului** int. in Oct.

Limba! Déca romanii si in timpurile cele mai vechi s'au luptatu mai multu pentru limba, decatu pentru viétia? dupa marturisirea istoriciloru straini chiaru, óre potu romanii acuma arata vreunu indiferentismu, óre potu ei a nu plesni in faci'a acelora, cari calca in pitióre chiaru legile aduse prin ei insusi in obiectulu limbei si alu nationalitatei romane? Din estu temeiu publicamu aici mai antaiu:

PROPUNEREA

dlui Gabriele Manu in siedinti'a comitetului c. Solnocu interioru tienuta in 13—14 Sept. 1869 in caus'a limbei, care suna asia:

„Considerandu, ca datori'a principala a fiacarui cetatianu onestu este a observa strinsu legile sanctionate;

Considerandu, ca in comitatulu acesta cu 114.000 de locuitori romanii facu un'a maioritate de 92.000, prin urmare asia de insemnata, catu de 92.000, prin urmare asia de insemnata, catu de 92.000, prin urmare asia de insemnata, catu

faceti intre marginile legei, că se auda chiaru si monarchulu nostru, ba so scia chiaru Europ'a, catu de multu suferimu pe nedreptu, si in fine jurati ca sunteti demni de o alta sorte.

Antagonii nostri tremură de activitatea, ta si bravurile barbatiloru nostri din trecutu le insufla chiaru frica si totu deodata si respectu.

Spunetile dara, ca ne au cerutu abnegare, martiriu, exilarea celoru mai destinsi din sinulu nostru, viéti'a chiaru si tóte le amu datu cu anim'a infranta de durere, se nu ceara inse si subjugarea nationale! Pentru ca vatama dignitatea omului, a unei natiuni, si geniulu, care ne a inspiratu acelu simtiementu de onóre, va da putere si ajutoriu, că se scape de jugulu apasatoriu alu ignorarei, ca natiunile nu se mai potu apasá, ignorandusе că individii. —

O femeia romana din Transilvani'a.

AUSTRO-UNGARI'A. Vien'a. Mai. Sa imperatulu si regele apostolicu va pleca in 24 Octobre in calatória la Constantinopole, Jaffa, Erusalem si Suez, de unde se va reintórce prin Franci'a dimpreuna cu imperates'a Eugeni'a si principele de corón'a alu Prusiei. Alta ocasiune de cointielegeri suverane, la care se adauge, ca intr'unu portu italianu se va intelni si cu regele Victoru Emanuele, se intielege, ca nu fara scopuri politice. —

— Faime preste faime se respandescu, ca reactiunea feudalistiloru si principiulu federalisticu au devenitu la indiuitiá mare. Incordarea o mare si partit'a constitutionale decembrista, pe di ce merge, se vede totu mai lipsita de midiulóce de apararo si acum singura se indoiesce despre durarea starei de facia. Déca in Cisleitani'a va reesi de asupra reactiunea, apoi in Transleitani'a inca nu va face inultí pureci, pentruca ii vedemu ghiarele si acum d. e. si la Tofaleni.

— In Dalmati'a in capitanatulu Cattaro a prorumputu in primele dile ale l. Oct. una insurrectiune inversunata din caus'a recrutarei. Ordinulu capitanului districtuale emisu in caus'a recrutarei pe la comune, că se pregatésca consemnatiunile pentru conscrierea militaria, in restimpu de 8 dile, infuria poporatiunea la resistintia, astfelu incatu s'au intemplatu conflicte mari intre civili si militari, si cadura vreo 31 morti, dintre cari si unu officieru. Regimulu indata proclamá starea escceptionale in Cattaro si dede ordine a se concentrá mai multa putere armata acolo, atatu din Ragus'a, catu si din alte parti, ér dela Pol'a se au ordinatu trammiterea mai multoru corabii catra Dalmati'a. Principele de Muntenegru -si a oferitu midiulocirea a mulcomi poporatiunea, inse guvernulu austriacu a respinsu orice midiulocire, dicundu, ca va restabilí ordinea cu tóta energi'a. Insurgentii totu se mai opunu; cu tóte acestea conscriptiunea totu urmeza a se face si guvernulu a concesu femeiloru si copiiloru insurgentiloru a-si cauta refugiu in Muntenegru. Nemultiumirile trecura in desperare, si acésta aduse resistintia la poporatiunea de susu cu atatu mai vertosa, ca ea erá tractata mai inainte numai in puterea unui decsebitu privilegiu, finduca la 1814, candu lua Austri'a in stapanire Dalmati'a, nu putú face acésta de tunurile bocheziloru, decatu cu concesiuni. Bochezii pana la 1854 nu plateau contributiune, nici dá vreunu fetioru in armata seu marina. Legea de armare inse estinse obligatiunea militaria in aparatur'a tierei preste totu. Poporulu dar' in consciinti'a de drepturile sale escceptionale facú adunari sgomotóse, in cari jurara resistintia la introducerea armarei generale si sustienerea libertatiloru avute cu arm'a in mana, si in 23 Sept. incepusera resistintiele. Se crede, ca consululu rusescu din Ragus'a inca ar' fi in joculu si elu se afla acuma in Cetine. —

In Bucovin'a diet'a mai amana pertractarea causei limbeloru si se ieau inainte alte proiecte. — Credemu inse, ca nu se va da uitarei, asia lesne dinaintea resolutei vointie a propunetoriloru. —

SOCIELATEA ACADEMICA ROMANA.

Siedintia publica din 14 Sept. 1869.

(Urmare.)

„In Moldavi'a se insemnamu pre metropolitulu Iacobu II. Stamate, ardelénu de nascere, care impreuna cu logofetulu seu Gligorasiu, se ocupá cu chronologi'a Domniloru si a metropolitiloru Moldaviei; combatea sistem'a cea tempitória a grecilioru din scólele dela Iasi, si staruiá pentru invetiarea limbei latine „trebuitórie si spre indreptarea si impodobirea limbei moldovenesci."

„Amphiloche episcopulu de Hontiuu, care pre la 1795 scriea despre originea romana a palmei domnesci din Moldavi'a.

„Metropolitulu Beniaminu, urmatoriulu lui Iacobu, contimporanulu lui Vulcanu, mecenatu că si acest'a alu litereloru romane; multime de carti bisericesci si altele se tiparira sub densulu.

„Neputendu numera pe toti, se incheiamu cu vorniculu Beldimanu, care in Tragedi'a sa resume gemetaliu inabusitu de unu secolu alu romaniloru din Moldavi'a.

„Barbati cari se se ocupe mai cu de adinsulu cu originele si istori'a romaniloru, scól'a grecésca nu putea se produca. De aici vine, ca pravil'a lui Matheiu Basarabu erá mai cunoscuta ardeleniloru, decatu muntenilоru, si ca, pe candu Blasianii posedea catra finea secolului trecutu, afara de Mironu Costinu si alti cronicari, pana si cronicelu lui Cantemiru, Iasianii de abia lu cunoscura pe la 1835, candu apoi la si tiparira dupa manuscriptulu din Petroburgu.

„Dintre grecii stabiliti in tiéra, inca de abia aflamu vr'o trei-patru insi, că fratii Tunusli, Philippid, Photino, ocupanduse cu istori'a tierei.

„Astfelu, istori'a si statistic'a romana ajunsesera pe manile unora nemti, ér, unguri, că Sulzer, Raicheviсh, Gebhardi, Engel, Wolf si altii.

„Se amintimu si doui-trei meso-romani din acésta epoca, patrioti invetiati, că protopopulu din Moscopoli Theodor Cavalliotti; Const. Hagdi Cehani, toti din Moscopoli; apoi Daniilu, autorulu unui dictionariu greco-modernu, meso-romanu, bulgaru si albanesu, tiparitu in Vien'a la 1802; Dr. Rosa, autorulu cercetariloru despre romanii de dincolo de Dunare; Boiagi s. a.

„Éta dara in acésta mare epoca romani inscmnati in tóte partile Daciei lui Traianu si a lui Aurelianu.

„Lucru demnu de insemnatu, romanii cei mai asupriti, cei de sub jugulu ungurescu in Transilvani'a si Banatu, si cei de sub urgisitulu depotismu alu ierarchiei grecesci in Macedoni'a, au produsu literatii cei mai ilustri.

Acesti romani luminati au atinsu tóte ideele romanismului. Pe la 1795 se formase in Transilvani'a pana si planulu intemeierei unei societati filosofesci a némului romanescu. Asta societate avea se se ocupe cu tóte scintiele, si in deosebi cu istori'a romaniloru din Principate: ca se puse in relatiune directa cu Bucurescі.

„Asia dara nici onórea ideei unei societati literarie a toti romanii, nu ni o lasara nóue, acesti mari literati si de parte vedietori romani dela finea secolului trecutu. Ide'a a fostu mare, dara inimicii progresului romanu destulu de tari spre a o sugramá indata in nascerea sa. Se fimu noi mai ferici!

„A face biografi'a atatoru romani nemuritori, ar' fi o lucrare demna de dvóstra, dara prea grea pentru mine, si prea intinsa pentru solemnitatea de astadi.

„Amu alesu unulu din toti, a carui viétia mi s'a parutu mai instructiva, si ale carui lucrari resumu ideele nu numai ale celoralalti romani de atunci, dara potu dice ale romanismului pentru totudéun'a.

„Dati-mi voia a vorbi de viéti'a si ideele lui George Sincaiu.

„Unu scurtu extractu dintr'unu studiu mai lungu."

II.

Oratorulu face biografi'a lui Sincaiu dupa documente puciuu séu de locu cunoscute. Elu urmaresce vicisitudinile vietiei lui din ani in anu.

Aréta, ca Sincaiu s'a nascutu dintr'o vechia familia nobile din tiéra Fagarasiului, in satulu Samsiudu in Transilvani'a, séu la 1754, anulu intemiarei scóleloru din Blasiu, séu la 1753, chiaru cu o suta de ani inainte de publicarea cronicei sale. Cum si-a inceputu si urmatu invetiaturele, mai antaiu in cas'a parintésca si la Ariani, apoi la reformati, apoi la jesuitii din Clasiu si la piaristii din Bistriti'a. In etate de 20 ani intra in monastirea dela Blasiu, fu numitu profesoru, si puciuu dupa acést'a tramisu la Rom'a in colegiulu de propagand'a. Aici ajunse a fi numitu cnstode alu bibliotecei acestui colegiu. Aici puse fundamentulu studieloru sale istorice.

La 1779 se intórse la Vien'a, unde in anulu urmatoriu publica prim'a gramatica daco-romana, si acést'a cu litere latine; studie legile, cerceta bibliotecile, si facu cunoscintí'a cu cei mai insemnati istorici ai timpului.

La 1782 fu numitu directoru alu scóleloru romane din Transilvani'a. Publica carti scolastice. Doisprediece ani lucra Sincaiu că directoru — pro linguae et gentis honore. 300 scóle romane infiintia.

La 1784 se lasa de calugarie. Popa nu se facu nici odata, „că celu ce cunoscea naravurile popesci."

Intr'acea cu inceputulu anului 1790, Iosifu II. e constrinsu a revocá reformele mari ce introdusese, si preste pucinu móre marele imperatu, „sub care, dice Sincaiu, inflorindu multu putea."

De aici inainte incepu persecutiunile asupra lui Sincaiu.

D. Papiu dice:

„Pe candu revolutiunea cea mare, la apusu, resturna sistem'a milenaria a trecutului si proclamá principiele libertatii si egalitati omenesci, in Austri'a si mai alesu in Ungari'a si Transilvani'a, dupa mórtea lui Iosifu, reformele lui cele cadiute provocasera o reactiune incordata, aristocratica si feudale. Ungurii, natiune aristocratica, care in nici unu casu nu putea se simpatize cu o revolutiune democratica, cerea cu inversiunare restabilirea constitutiunei loru feudale, ce erá se o sfarme de totu Iosifu imperatu. In tóta Ungari'a si Transilvani'a nu se ivi intre unguri unu singuru apostolu alu dreptului egalu, dice ungurulu Kóvary. Revolutiunea francese, constata acestu unguru, nu gasi simpatii decatu la romanii Transilvanici. Acestia petrunsi de principiele lui Iosifu si ale revolutiunei, se presenta la an. 1791 inaintea imperatului si a dietei din Clusiu, cu acelu faimosu si pururea nemuritatu actu alu natiunei romane, prin care pretindu restabilirea romanilоru, vechiloru coloni si ai Trajanu, la usulu tuturoru drepturiloru nationali, de o potriva cu celelalte natiuni ale tierei, invocandu, ei singuri in cesaritulu Europei, drepturile omului si ale cetatiénului: pura si simplicia tum hominis tum civis jura."

„Ungurii si nemtii, cu puteri unite si cu violentia respinsera aceste cereri."

„Eder istoriculu se insarcina a le critica si combate."

„Sincaiu respunse prin o anticritica energica, care nu o putú tipari."

„Reactiunea ungurésca ce urmá dupa mórtea lui Iosifu, nu putea se nu lovésca si pe Sincaiu."

„Inimicii scóleloru nationali si ai lui devenira din ce in ce mai cutezatori. Ei nascoceira asupra'i lucruri grave ce putea se lu perdia, acusandu-lu de principia resturnatórie, de turburatoriu alu ordinei publice."

Aici oratorulu aréta cum Sincaiu fú datu in judecata si Arestatu in Aiudu, si cum fú scosu din postulu de directoru alu scóleloru. Dara preste pucinu fú eliberatu, neputenduse nimica prob'a in contra lui.

„Parasitu de stéu'a sa (dice d. Papiu), Sincaiu, celu care adunase atate cunosciintie spre a fi folositoriu romaniloru, se vedú de odata constrinsu de a parasi pe ai sei, si a cultivá pe straini cu mintea sa „Colere ingenio rura aliena meo". Elu se retrase la comitele Danielu Vass din Tiag'a. Siése ani de dile petrecú in curtea acestui magnatu, că invetiatoriu alu copiiloru si economu in mosiile lui."

„Cá tóte aceste opusetiuni, istori'a daco-romana ce incepuse a culege cu atatu zelu si ostenéla si cu atatea privegliari, nici odata nu putea se o dé uitarei, nici că directoru de scóle, nici că instructoru de copii, nici că inspectoru de bunuri. Elu aduna neincetatu si cu tóta ocasiunea din bibliotecei si archive, publice si private, cerceta pana si documentele particulariloru nobili si tierani."

„Pe la 1803, Sincaiu, terminandu crescerea fiiloru comitelui Vass, si lua diu'a buna si pleca pe la Oradea mare in tiér'a ungurésca la Bud'a, spre a consacrá, de aici inainte, numai studiului istoriei daco-romane.

D. Papiu aréta aici, cum Sincaiu fú primitu de catra invetiatii din Oradea mare, in sinulu caror'a petrecú trei luni de dile. Cum ajungundu la Bud'a, unde se stabili că „diortsitoriu de carti" se puse in relatiune cu celebrii istorici ai Ungariei de atunci.

La 1804 publica o epistola despre modulu scrierei limbei romane cu litere latine.

La 1805 scóse alta editiune de elementele limbei daco-romane dela 1780.

La 1807 tiparesce istori'a romaniloru.

„In fine, dice d. Papiu, la 1808, incuragiatu de episcopulu Vulcanu, Sincaiu se apuca a dá la lumina cronic'a romaniloru, la finea calindariului de Bud'a pe acestu anu."

„Cronic'a erá se urmeze inainte si in calindarele anilоru viitori. Dara impregiurarile nui fura favorabili. Caus'a principiala se vede a fi fostu censur'a. Destulu, ca fara a se sci cu deamenun-

tulu cum si in ce chipu, in anulu urmatoriu 1809, nu numai tiparirea cronicei nu se urma, dara Sincaiu insusi nu se mai afla in Bud'a."

„Pe acestu timpu, P. Maioru, prigoniu de episcopulu Bobu, se asiedia in Bud'a cá revisoru alu cartiloru."

„Èra pe Sincaiu in anulu 1809 lu gasimu retrasu in Sinca, satu alu comitatului Abanj la nordulu Ungariei, la iubiti sei elevi comitii Vass, lucrandu cu asiduitate la cronic'a sa."

„Doi ani de dile lucra Sincaiu la cronica in curtea acestoru magnati. Aici avea de gandu se petréca pana ce -si va termina oper'a. Elu scrie cu multa amaratiune asupra óre carora romani, cari „mai vré l'ar mortu decatu se scria unele cá acestea." Elu scurtéza adesu lucrarea sa cea romanésca, grabindu-se a o traduce pe latiniu, sperandu, ca in asta limba mai usioru va scapá de censura."

Pe la 1811 lucrá in curtea episcopului Vulcanu.

„Èra in anulu 1812, dice d. Papiu, pe candu P. Maioru, care urmase lui Sincaiu in revisoratu, publicá istori'a sa pentru inceputulu romaniloru, in care citéza la unu locu pe preainvetiatulu, ci nenorocitu Georgie Sincaiu, nici lu mai pomenesce vreodata, — intelnimu pe Sincaiu in Transilvani'a, venindu din Ungari'a dela Vulcanu, pe diosu, cu toiagulu in mana, cu desagii in spatei, in cari purtá cronic'a sa, tesaurulu neperitoriu alu gintei romane."

„Acum urméza adeveratele fatalitati ale marelui barbatu. Nici elu nici altii nu le au mai descrisu. Numai traditiunea contimporaniloru, vaga si trista, ni le mai pastrá. Unulu din acesti contimporani l'a vediutu in vér'a anului 1812. Elu veniea, dice, dela Alb'a Iulia unde -si dusese cronica la censura, si se abatù pe la Blasiu, unde servise atat'a timpu in frontea scóleloru romane. Doue dile statù Sincaiu in Blasiu. Intr'o séra pe la cina merse in refectoriulu seminariului. Aici unu canonicu, care cunóscea pe Sincaiu de mai inainte, in fintí'a de facia a mai multoru canonici, cari de asemenea toti lu cunóscea, candu intra Sincaiu in salonu cu nisce pasi mareti dupa datin'a sa, lu intempina cu acésta intrebare: Unde habemus fortunam? (De unde avemu norocire?). Èra elu socotindu pe semne, ca acestia se faciaria a nu lu cunósce, zimbindu i respunse repede, scurtu dara apasatu: De terra (de pe pamentu); si cu indrasnea a i obicinuita incepù a intrá in vorba cu toti. Clericii era asiediati cu totii in giurulu meseloru la cina, dara uitandu, ca mancarea diacea inaintele, privirile loru ale tuturoru erá atientate asupra barbatului (acum strainu intre ai sei), care de si se osebiea prin seraci'a imbracamintei de cei impodobiti cu brene rosie, cu atatu straluceá mai multu prin discursurile sale pline de sciintia; atentiunea tuturoru era atrasa asupra-i, si totí se implura de respectu catra densulu. La tóte colliurele, intre preoti si clerici, nu audiai decatu: Acest'a e Sincaiu! Oh! ce barbatu! Toti doriea a'lu vedea si audi mai de aprópe; elu i preveni pe toti. Intorcunduse catra clerici dise: Cu betranii vorbii, acum se vorbescu si cu odraslele romaniloru; luá in siru pe toti, si unulu nu remase cu care se nu fi graitu; in fine i lasa cu aceste cuvinte: Pui de romani, purtative bine si nu uitati si pe Sincaiu! In alta di esindu clericii dupa datina, la plimbare, intempinara pe Sincaiu afara de orasiulu Blasiului inaintea ospetariei episcopesci de langa Ternav'a, siediendu afara la umbra, cá se-si imputerésca corpulu pentru calatória. Aici (dice martorulu nostru) noi clerici lu incunjuraramu cá olle pe pecuraiu. Aici vediui la pitiórele lui nisce desagi plini de chartii: erá averea némului romanescu, cronic'a lui, inghesuita in acei desagi la unu locu cu tóta seraci'a autorului romanu celui mai avutu in sciintia. Aici multe ne spuse Sincaiu. Eu lu intrebaiu: „Pentru ce porti atat'a sarcina in spate?" „Acest'a e fetalu meu, in care voiu fi glorificatu dupa mórte; nu mi-a fostu rusine a'lu face, pentru ce se-mi fia rusine a'lu purtá" — i fù respunsulu."

„Scopulu pentru care venise Sincaiu in Transilvani'a, nu si lu ajunse. Se dice, ca dupa ce supuse la censura compunerea latina a cronicei, censorulu unguru -si ar' fi datu parerea cu urmatóriele cuvinte: Opus igne, author patibulo dignus. (Cartea e demna de focu, autorulu de furci)."

„Plinu de mahnire pléca Sincaiu din Transilvani'a, pe diosu, dupa datin'a sa, cu toiagulu in mana, cu desagii in spate, la Oradea mare in Ungari'a, la episcopulu Vulcanu."

Pe la 1814, inca mai vediura betranii pe Sincaiu in Transilvani'a. Atunci vorbiea contra fat'a. „De aici inainte Sincaiu se face nevediutu. Contimporanii i perdu urm'a de totu."

Pana, santu acum abia trei ani de dile, nu se sciea nici loculu nici timpulu mortii marelui romanu."

„In fine, la 1866 se descoperi, ca Sincaiu, parasitu de ai sei, se retrase la generosii si iubiti sei elevi, comitii Vass, in Sinca, unde, apesatu de atatea fatalitati, espira in 2 Novembre 1816, in etate de 62 séu 63 de ani."

D. Papiu ne descrie acum trasurele fisice si morale ale lui Sincaiu, intr'unu modu care, in lips'a in care ne aflamu de unu portretu alu acestui nemuritoriu romanu, ar' puté servi penelului maestru alu unui pictoru.

Dice apoi:

„Asemeni calitati, atat'a superioritate si conscsiintia de sine, apoi caragiulu si inflexibilitatea principieloru sale, intr'o epoca si intr'unu cercu inferiore si crescerei si sciintiei si ideeloru sale, nu putea se nu i creeze o multime de inimici putinti, cari lu gonira tóta viéti'a." (Va urmá.)

Cronica esterna.

In. Sa Domnitoriulu Romaniloru fù invitatu de imperatulu Napoleonu la unu dejunu stralucitu in St. Cloud, cu care ocasiune insocitu de agentulu Romaniei si de ministrulu Boierescu si suita presentá cu acésta ocasiune pe ministrulu, care se reintórse din misiunea avuta la Londonu pentru a felicita pe regina. Servitiale de onóre ale M. S. si ale principelui imperialu inaltiara splendórea primirei óspelui. In finea dejunului M. S. imperatulu dede in persóna Domnitoriului Romaniloru marele cordonu alu legiunei de onóre. Dupa acésta coborenduse in parcu, convorbi cu imperatulu mai multu de una óra. Reintorcunduse in palatu imperatulu vorbi si cu suit'a In. Sale si in fine Domnitoriulu Carolu luandu-si diu'a buna dela imperatulu si dela principele imperiale, fù petrecutu de toti demnitarii, ce erau de facia, pana la echipagiu. Primirea cea cordiale, cu care se distinse Domnitoriulu Romaniloru e unu gagiu pentru toti romanii, cumca nóue legaminte si simpatii intre Romani'a si Franci'a voru face a prospera viitoriulu romaniloru.

Diurnalele franc. scriu in sensu favoritoriu despre acésta calatória si anume „Mem. Dipl." scrie, ca primirea principelui de catra imperatorii Rusiei, Austriei si alu Franciei e unu pretiosu gagiu, ca pacinitatea si consolidare a Romaniei si voru favorá revindecarea autonomiei ei garantata prin tractate. Se mai scrie, ca imperatulu francesu a apromisu In. Sale principelui Romaniei, ca va tractá deadreptulu cu Romani'a pentru abrogarea capitulatiuniloru si a jurisdictiunei consulare. Acésta visita a aruncatu lumin'a dorita preste tóte relele si metechnele, prin cari se impedecá Romani'a atata in demersulu progresului ei.

Acum cetimu in diurnalele dela Pest'a, ca la reintórcere va mané Domnitoriulu mai multu timpu in Pest'a, cu care ocasiune i va face si Andrássy onorile de primire; si ca principele voiesce a sustiené cele mai bune relatiuni cu vecinii. Numai vecinii se dè mai inainte alte doradi prin fapta despre amicitia si incredere.

— Dela Cónstantinopole se scrie, ca imperatés'a Francisi ajungundu in capital'a Turciei, fù primita cu cea mai mare splendóre si cu iluminatiunea capitalei, séra. —

In Franci'a domina o miscare continua intre reuniuni si guvernulu s'a decisu a impedeca disordinile dintre reuniuni, cari compromitu securitatea publica. — Victoru Hugo dechiara catra amici, ca elu desapróba pentru acuma incercarile semnalisate pe 26 Oct. si nu va lua parte la ele, ér' candu va sosi timpulu va pasi si elu in frunte. —

Ispani'a e incrucisiata de insurgenti. In Cataloni'a, Aragoni'a, Valenti'a insurgentii casiunara lupte si trupele guvernului le opunu cea mai decisa resistintia, incatu insurgentii ceru capitulare si incepu a se supune, cu tóte, ca guvernulu nu vre a sci de conditiuni. —

Mai nou. P. Somsich, repr. conservativismului, pres. camerei din Pest'a, e numitu ministru de interne in locuiu lui Wenkheim, dupa tel. din Vien'a in „Alb.". Camer'a s'a deschisu in 16, propunenduse agendele si bugetulu. Romanii abia se afla 3—4. —

— Congresulu rom. catoliciloru e finitu. Legea electorale buna rea, cum e, s'a defiptu si rom. cat. inca voru avé congresu mestecatu. Provinci'a romana gr. cat. se pasiésca acum pe pitiórele sale in potérea coordinatiunei. Primatele respunse lui Pap-Szilágyi in congresu, ca nu se potu lassa modificari in vóia episcopiloru in cans'a cercariloru de alegere; pentruca metrop. de Alb'a Iulia a decliaratu, ca elu cu gr. cat. din Transilvani'a (nu cu toti din tóta provinci'a romana gr. cat.!!) nu voiesce a face parte in congresulu din Pest'a; ma au si cerutu dela ministeriu concesiune pentru a tiené congresu deosebitu. Interpelamu pe romanii uniti din Ungari'a, in ce colaci maghiaresci s'au indulcitu ei intru atata, de se taia de catra provinci'a bisericésca romana?! Er' déca nu, ce dissolutiune trista se infaciosiaza in obiectulu organisarei intregei provincie in solidum? Cine se opune si cu ce scopu? Rediee rationem! — —

Nr. 52 1—3

Edictu.

Stefanu Serbanu legiuitu u barbatu alu Mariei Padureanu din S. Ujlacu gr. cat. cu necredinti'a parasandu-si de 15 ani, soci'a sa, prin aceste se citéza, cá in terminu de unu anu si una di se se presenteze la acestu tribunaiu matrimoniale, ca-ci la din contra si fara de densulu se va proceda in causa, in sensulu legiloru si alu canóneloru.

Din sesiunea tr.b. matrimoniale, tienuta in Gheri'a la 8 Maiu 1869. —

Concursu.

Amesuratu conrlusului adunarei generale a Associationei trans. pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu din estu anu, si decisiunei comitetului subscrisu din siedinti'a de astadi, se deschide prin acésta concursu la urmatóriele stipendie respective ajutórie:

1. Unu stipendiu de 300 fl. v. a. pentru unu technicu (usuatu pana acum de Dionisiu Radesiu, carele pana acum n'au satisfacutu conditiunei de a se legitimá la comitetu despre progresulu in studii pentru anulu scol. 1868/9).

2. Unu stipendiu vacantu de 50 fl. v. a. pentru unu studentu din scól'a reale.

3. Unu ajutoriu de 50 fl. v. a pentru unu sodalu, carele au ajunsu a se face maiestru, si

4. Doue ajutórie de cate 25 fl. v. a. pentru doi invetiacei de meseria, cari au ajunsu a se face sodali.

Terminulu conrursului ce este a se adresá catra comitetu, se defige pre 25 Octobre a. c. st. n.

Concurentii la stipendiulu 1 si 2 au de a produce:

a) Testimoniu de botezu.

b) Testimoniu scolasticu de pre an. 1869/9, si

c) Testimoniu de seraria.

Concurentii la ajutoriulu sub 3 se se legitimeze, pre langa atestatu de botezu, cu atestatu demnu de credintia despre invetiarea respectivei meserii asia, cá se o parte de sine precum si despre concesiunea la acea.

Èra dela concurentii la ajutóriele sub 4 pre langa atestatu de botezu, se cere adeverintia dela maiestrulu respectivu despre deterritatea in meseria cu carea s'au ocupatu, si despre harnici'a de a se face sodalu.

Totu deodata se aduce la cunoscintia celoralalti si Associationei nóstre, si adica:

Ioane Marcusi, Petru Prodanu, Stefanu Chirila, Nicolau Calefariu si Lazaru Bosioroganu, cari au documentatu deja progresulu anului scol. trecutu in studii, dupa care au meritatu a fi sustienuti in usuarea stipendieloru si pre anulu acest'a scol. 1869/70, cá pana in 25 Oct. a. c. se documentieze la comitetu immatriculare loru la respectivele institute, pentru ca la din contra stipendiele se voru privi ca devenite vacante.

Sibiiu in 6/18 Sept. 1869.

Comitetulu Associationei trans. pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

3—3

CURSURILE

la bursa in 19 Oct. 1869 sta asia:

Galbini imperatesci	—	—	5 fl. 83½ cr. v. a.
Augsburg	—	—	120 „ 35 „ „

Redactoru respundietoru
IACOBU MURESIANU.

Editionea: Cu tiparitulu lui
IOANE GÖTT si fiiu HENRICU.